

УДК 334.012

Мишко О. А., к.е.н., доцент,
Луцький національний технічний університет

СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

У публікації розглянуто сучасний стан та особливості розвитку малого підприємництва в регіонах країни. Охарактеризовано негативні фактори, які стримують розвиток малого підприємництва. Обґрунтовано необхідність запровадження заходів, спрямованих на стимулювання розвитку підприємництва та його підтримку.

Ключові слова: мале підприємництво, ринкова економіка, проблеми розвитку підприємництва, адміністративні бар'єри, підтримка розвитку, регіон.

Myshko O.

STATE, PROBLEMS AND PERSPECTIVES OF ENTREPRENEURIAL DEVELOPMENT IN THE REGIONS OF UKRAINE

Entrepreneurship plays an important role in the socio-economic development of society being one of the means of creating additional workplaces, reducing unemployment, activating an innovation activity. The purpose of this article is to investigate the contemporary level of small business development, identify the problems and find the strategic ways for the development of business entities in the regions of the country. The methodological base of the research was the developments of economic science according to the study of economics, regional economics and entrepreneurship. The contemporary state, special aspects and level of small business development in the country are investigated in the article. The reasons of containment of small business development are determined. The main of them are imperfection of legislative provision, excessive tax incidence, underdevelopment of market institutions, lack of financial resources and unavailability of state support. The ways of overcoming the negative factors of containment small business development in modern economic conditions are proposed. The conducted research allows to systematically characterize contemporary state of small business in the regions of the country, to identify factors that negatively influence on its development and to propose actions for their elimination.

Key words: small business, market economy, development of entrepreneurship, administrative barriers, administrative barriers, region.

Мышко О. А.

СОСТОЯНИЕ, ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ МАЛОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В РЕГИОНАХ УКРАИНЫ

В публикации рассмотрены современное состояние и особенности развития малого предпринимательства в регионах страны. Охарактеризованы негативные факторы, сдерживающие развитие малого предпринимательства. Обоснована необходимость принятия мер, направленных на стимулирование развития предпринимательства и его поддержку.

Ключевые слова: малое предпринимательство, рыночная экономика, проблемы развития предпринимательства, административные барьеры, поддержка развития, регион.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Важливою складовою мобілізації інституційних чинників зміцнення конкурентоспроможності національної економіки є підприємництво, основними складовими якого є малий та середній бізнес. За умов державної підтримки мале підприємництво здатне виступати одним із засобів створення додаткових робочих місць, скорочення безробіття, активізації інноваційної діяльності та наповнення ринків товарами та послугами. Крім того підприємницька діяльність сприяє розвитку конкуренції, збільшенню відкритості національної економіки, створює механізми досягнення стійкого розвитку економіки країни. Тому сфера підприємництва, а особливо в умовах поглиблення трансформаційних процесів, потребує уваги з боку дослідників та практиків.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Теорією та практикою напрацьовано достатньо багато праць, в яких актуалізується досліджувана проблематика. Сучасний стан та тенденції розвитку малого бізнесу, його роль в економічному розвитку країни і регіонах є предметом дослідження таких вчених, як: М. Бутко, З. Варналій, В. Воротні, В. Геєць, А. Даниленко, Б. Данилишин, М. Козоріз, В. Кредісов, Г. Рижаква, Л. Федулова та ін. Незважаючи на значну кількість досліджень щодо діяльності малих і середніх

підприємств залишаються недостатньо вивченими особливості розвитку та функціонування малого підприємництва в регіонах країни. Отже, дана тема є актуальною і потребує подальшого дослідження.

Цілями статті є дослідження сучасного стану розвитку малого підприємництва, виявлення проблем та пошук пріоритетних напрямів розвитку підприємницьких структур у регіонах країни.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. На сучасному етапі розвитку національної ринкової економіки підприємництво виконує провідну роль і виступає гарантом стабільності суспільства та підвищення рівня життя громадян. Світовий досвід свідчить, що мале підприємництво є однією із рушійних сил економічного розвитку, ефективним засобом структурної перебудови, подолання диспропорцій на окремих сегментах ринку, активізації інноваційної діяльності та виступає головним чинником стабільності досягнутих позитивних тенденцій в економіці.

Малі та середні підприємства у своїй діяльності орієнтуються, основним чином, на регіональний ринок та вирішення місцевих проблем. Тому саме підприємництво повинно стати основою формування регіональної структури місцевого господарства із врахуванням особливостей розвитку кожного конкретного регіону [1, с. 561].

За підсумками 2016 р., у структурі вітчизняного підприємництва частка малих підприємств становила 95,0 %, з яких 80,8 % – мікропідприємства, середніх – 4,9 % та великих – 0,1 %. Протягом 2012 – 2016 рр. ці показники не зазнавали суттєвих змін (табл. 1). Розподіл малих підприємств за видами економічної діяльності свідчить, що їх посередницька і торгівельна орієнтація виражена більш чітко. Частка суб’єктів малого підприємництва у сільському, лісовому та рибному господарстві – 14,6 %, у промисловості – 11,8 %, сфері операцій з нерухомим майном – 10,2 %, будівництві – 8,1 %, діяльності транспорту і зв’язку – 4,3 %.

Таблиця 1
Кількість великих, середніх, малих та мікропідприємств
за 2012 – 2016 рр. [2]

Показники	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
Усього, од.	364935	393327	341001	343440	306369
великі підприємства, од.:	698	659	497	423	382
- у % до загальної кількості підприємств	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1
- на 10 тис. наявного населення, од.	0	0	0	0	0
середні підприємства, од.:	20189	18859	15906	15203	14869
- у % до загальної кількості підприємств	5,5	4,8	4,7	4,4	4,9
- на 10 тис. наявного населення, од.	4	4	4	4	4
малі підприємства, од.:	344048	373809	324598	327814	291118
- у % до загальної кількості підприємств	94,3	95,0	95,2	95,5	95,0
- на 10 тис. наявного населення, од.	76	82	75	76	68
з них, мікропідприємства, од.:	286461	318477	278922	284241	247614
- у % до загальної кількості підприємств	78,5	81,0	81,8	82,8	80,8
- на 10 тис. наявного населення, од.	63	70	65	66	58

Важливим показником аналізу виступає показник кількості малих підприємств на 10 тис. населення. У 2016 році даний показник становив 68 одиниць, що є менше, ніж в попередні роки: 82 од. у 2013 р., 75 од. у 2014 р., та 76 од. у 2015 р.

Найбільша кількість малих та середніх підприємств зосереджена в м. Київ, Дніпропетровській, Донецькій, Харківській, Львівській, Київській та Одеській областях, а найменша кількість їх зосереджена у Сумській, Волинській, Рівненській та Тернопільській областях.

Істотні міжрегіональні відмінності в розвитку малого підприємництва зумовлені впливом певних тенденцій розвитку нашої держави та загальною економічною ситуацією в регіоні.

Адже мале підприємництво напряму залежить від платоспроможного попиту населення в регіоні, від стабільного розвитку «точок росту» та потужних «ареалів» промислового, аграрного виробництва. Саме тому у депресивних, периферійних регіонах темпи розвитку малого підприємництва є низькими.

Кількість підприємств за їх розмірами у відсотках до загальної кількості підприємств станом на 01.01.2016 р. подано на рисунку 1.

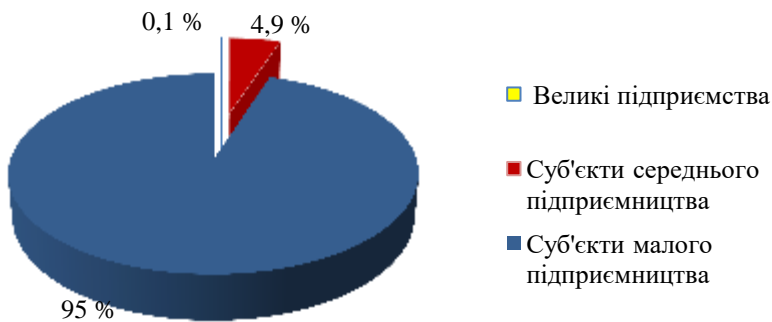

Рис. 1. Частка великих, середніх та малих підприємств станом на 01.01.2016 р.

Всього в сфері малого і середнього підприємництва у 2016 році було зайнято близько 4178 тис. осіб, або 72,1 % всього зайнятого населення працездатного віку. Зокрема, в середньому підприємстві було зайнято понад 2568 тис. осіб, а в малому 1609 тис. осіб, з яких 692 тис. осіб у мікропідприємствах. Разом з тим, на великих підприємствах було зайнято 1583 тис. чол. [2].

Одним із важливих показників, що характеризує ефективність розвитку підприємництва є обсяг реалізованої продукції (табл. 2).

Протягом 2013 – 2016 рр. спостерігалась тенденція до зростання обсягу реалізованої продукції малими підприємствами, зокрема на 5,18 % у 2014 р. у порівнянні з 2013 р., на 32,9 % у 2015 р. у порівнянні з 2014 р., та на 30,6 % у 2016 р. у порівнянні з 2015 р. Спостерігається така ж позитивна динаміка і з діяльністю

мікропідприємств. У 2012 році обсяг реалізованої продукції мікропідприємствами становив 212651,2 млн грн, у 2013 році зріс на 3460,2 млн грн, у 2014 році зріс на 14617,9 млн грн у порівнянні з 2013 р., у 2015 р. зріс на 76720,7 млн грн порівняно з 2014 р. та у 2016 році обсяг реалізованої продукції мікропідприємствами зріс на 119017 млн грн тобто на 38 % у порівнянні з 2015 р. та становив 426467 млн грн.

Таблиця 2.

Обсяг реалізованої продукції великими, середніми, малими та мікропідприємствами за 2012 – 2016 рр. [2]

Показники	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
Усього, од.	4203169,6	4050215,0	4170659,9	5159067,1	6214729,4
великі підприємства, млн. грн.:	1761086,0	1717391,3	1742507,9	2053189,5	2387762,8
- у % до загального обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг)	41,9	42,4	41,8	39,8	38,4
середні підприємства, млн. грн.:	1769430,2	1662565,2	1723151,5	2168764,8	2602415,8
- у % до загального обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг)	42,1	41,0	41,3	42,0	41,9
малі підприємства, млн. грн.:	672653,4	670258,5	705000,5	937112,8	1224550,8
- у % до загального обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг)	16,0	16,6	16,9	18,2	19,7
з них, мікропідприємства, млн. грн.:	212651,2	216111,4	230729,3	307450,0	426467,0
- у % до загального обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг)	5,1	5,3	5,5	6,0	6,9

Обсяги реалізації продукції суб'єктами малого підприємництва суттєво відрізняються в регіональному розрізі. Зокрема, виділяють:

– регіони з низьким рівнем обсягів реалізованої продукції до 5 млн грн – Закарпатська, Чернівецька області;

– регіони з середнім рівнем обсягів реалізованої продукції від 5 до 15 млн грн – Вінницька, Волинська, Житомирська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Миколаївська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Черкаська, Чернігівська, Херсонська, Хмельницька області;

– регіони з рівнем реалізації продукції малими підприємствами вище середнього від 15 до 25 млн грн – Запорізька, Луганська, Львівська, Полтавська області;

– регіони з високим рівнем обсягів реалізованої продукції понад 25 млн грн – Дніпропетровська, Донецька, Київська, Одеська, Харківська області та м. Київ [1, с. 563].

У сучасних умовах мале підприємництво володіє великим потенціалом стрімкого розвитку, однак існує цілий ряд негативних факторів, які стримують процес активізації суб'єктів підприємництва [3, с. 83; 4, с. 37, 5, с. 105], зокрема недосконала законодавча база у сфері розвитку малого підприємництва, непомірний податковий тиск, нестабільність податкового законодавства, нерозвиненість ринкових інституцій, які призначені обслуговувати суб'єктів підприємництва; нестача внутрішніх фінансових ресурсів та обмеженість підприємців у доступі до кредитних ресурсів, що викликано несприятливою кон'юнктурою на фінансовому ринку країни; недосконалість системи обліку та статистичної звітності малих підприємств; складність процедур сертифікації і стандартизації товарів і послуг, відсутність об'єктивної інформації про динаміку і кон'юнктуру ринку, на якому мале підприємство функціонує, нерівні умови господарювання малих та великих підприємств на ринку.

Поряд із вищезазначеними причинами стримування розвитку малого підприємництва варто виділити і існуючі адміністративні бар'єри, а саме: проблеми реєстрації; недосконалість системи ліцензування; значну кількість

контролюючих органів і дублювання ними функцій; бюрократичні дії органів державної виконавчої влади.

Окремої уваги заслуговує проблема відсутності реальної підтримки підприємницького сектору з боку держави. У контексті проведення макроекономічних реформ, потреби та проблеми малого підприємництва вирішуються державою на мінімальному рівні.

Таким чином, сьогодні зі сторони держави необхідно прийняти заходи, спрямовані на стимулювання розвитку підприємництва та його підтримку. Виключно важливим завданням у зв'язку із цим є створення системи державної підтримки малого підприємництва і сприятливих умов для залучення іноземних інвестицій.

При цьому, поряд із державною підтримкою потрібно активізувати процес формування інфраструктури малого підприємництва в регіонах країни, зокрема організувати та розвинути бізнес-інкубатори, бізнес-центри, консалтингові фірми. Це сприятиме підвищенню рівня навчальної підготовки кадрів для малого і середнього підприємництва, впровадження дієвих інструментів його фінансово-кредитної та експортної підтримки, стимулювання інвестиційно-інноваційних процесів, соціальної відповідальності тощо [6].

Надзвичайно важливим є створення сприятливих умов для розвитку підприємництва в пріоритетних для регіонів сфер виробництва, сприяння в придбанні обладнання, фінансова підтримка, надання гарантій по кредитах, залучення малих підприємств до виконання державних замовлень, використання системи пільг в оподаткуванні підприємницької діяльності тощо.

На регіональному рівні підтримка розвитку малого підприємництва повинна здійснюватися через реалізацію регіональних та місцевих програм розвитку підприємництва. Основними напрямками регіональних програм розвитку малого підприємництва повинні бути: підвищення ефективності реалізації державної регуляторної політики; оптимізація дозвільної системи у сфері господарської діяльності; забезпечення механізмів фінансової підтримки малого підприємництва; подальший

розвиток системи інформаційного забезпечення суб’єктів підприємництва; створення сприятливих умов для розвитку інноваційно-інвестиційної та зовнішньоекономічної діяльності суб’єктів малого підприємництва.

Отже, з метою активізації розвитку малого підприємництва необхідним є здійснення конкретних заходів з покращення інвестиційного клімату, забезпечення дерегуляції в господарській діяльності, усунення обмежень, що стримують розвиток підприємницької діяльності, забезпечити реальну підтримку підприємницького сектору державою як в процесі формування стартового капіталу малого підприємства, так і в подальшому створення сприятливих умов для їх функціонування.

1. Сімків Л. Є. Тенденції розвитку малого підприємництва в Україні в умовах диспропорційності економічного зростання / Л. Є. Сімків, С. А. Побігун // Глобальні та національні проблеми економіки. Електронне наукове фахове видання – Випуск 3, 2015. – С. 560–564.
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukr.stat.gov.ua>.
3. Колісниченко П. Т. Стан і тенденції розвитку малого та середнього підприємництва в Україні / П. Т. Колісниченко // Економіка і суспільство. – 2017. – Вип. 11. – С. 77–85. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.economyandsociety.in.ua/journal/11_ukr/13.pdf
4. Звонар Й. П. Бар’єри на шляху розвитку малого бізнесу в Україні та інструменти їх подолання // Й. П. Звонар / Науковий вісник Херсонського державного університету. – Серія Економічні науки. – 2015. – Вип. 15. – Ч. 1. – С. 36–39. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ej.kherson.ua/journal/economic_15/1/10.pdf
5. Кашуба О. М. Підприємництво в Україні: проблеми і перспективи розвитку / О. М. Кашуба // Економіка та держава. – 2015. – № 6/2015. – С. 103–106.
6. Аналітичний звіт про стан і перспективи розвитку малого і середнього підприємництва в Україні. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.dkrp.gov.ua/files/042dbf480c.doc